

0755CH03

तृतीयः पाठः

स्वावलम्बनम्

संख्यावाचिशब्दाः तद्-एतद्-शब्दौ च

कृष्णमूर्तिः श्रीकण्ठश्च मित्रे आस्ताम्। श्रीकण्ठस्य पिता समृद्धः आसीत्। अतः तस्य भवने सर्वविधानि सुख-साधनानि आसन्। तस्मिन् विशाले भवने चत्वारिंशत् स्तम्भाः आसन्। तस्य अष्टादश-प्रकोष्ठेषु पञ्चाशत् गवाक्षाः, चतुश्चत्वारिंशत् द्वाराणि, षट्त्रिंशत् विद्युत्-व्यजनानि च आसन्। तत्र दश सेवकाः निरन्तरं कार्यं कुर्वन्ति स्म। परं कृष्णमूर्तेः माता पिता च निर्धनौ कृषकदम्पती। तस्य गृहम् आडम्बरविहीनं साधारणञ्च आसीत्।

एकदा श्रीकण्ठः तेन सह प्रातः नववादने तस्य गृहम् अगच्छत्। तत्र कृष्णमूर्तिः तस्य माता पिता च स्वशक्त्या श्रीकण्ठस्य आतिथ्यम् अकुर्वन्। एतत् दृष्ट्वा श्रीकण्ठः अकथयत्- “मित्र! अहं भवतां सत्कारेण सन्तुष्टोऽस्मि। केवलम् इदमेव मम दुःखं यत् तव गृहे एकोऽपि भृत्यः नास्ति। मम सत्काराय भवतां बहु कष्टं जातम्। मम गृहे तु बहवः कर्मकराः सन्ति।” तदा कृष्णमूर्तिः अवदत्-“मित्र! ममापि अष्टौ कर्मकराः सन्ति। ते च द्वौ पादौ, द्वौ हस्तौ, द्वे नेत्रे,

द्वे श्रोत्रे इति। एते प्रतिक्षणं मम सहायकाः। किन्तु तव भृत्याः सदैव सर्वत्र च उपस्थिताः भवितुं न शक्नुवन्ति। त्वं तु स्वकार्याय भृत्याधीनः। यदा यदा ते अनुपस्थिताः, तदा तदा त्वं कष्टम् अनुभवसि। स्वावलम्बने तु सर्वदा सुखमेव, न कदापि कष्टं भवति।”

श्रीकण्ठः अवदत्-“मित्र! तव वचनानि श्रुत्वा मम मनसि महती प्रसन्नता जाता। अधुना अहमपि स्वकार्याणि स्वयमेव कर्तुम् इच्छामि।” भवतु, सार्धद्वादशवादनमिदम्। साम्प्रतं गृहं चलामि।

शब्दार्थः

समृद्धः	-	धनी	rich
चत्वारिंशत्	-	चालीस	forty
अष्टादश	-	अठारह	eighteen
प्रकोष्ठेषु	-	कमरों में	in the rooms
पञ्चाशत्	-	पचास	fifty
गवाक्षाः	-	खिड़कियाँ	windows
चतुश्चत्वारिंशत्	-	चवालीस	fortyfour
षट्त्रिंशत्	-	छत्तीस	thirtysix
कृषकदम्पती	-	किसान पति-पत्नी	farmer couple
आतिथ्यम्	-	अतिथि-सत्कार	respecting guests
कर्मकरः	-	काम करने वाला	worker
भवताम्	-	आपके	yours
भृत्यः	-	नौकर/सेवक	servant
शक्नुवन्ति	-	सकते हैं	able to do

रुचिरा - द्वितीयो भागः

सार्धद्वादशवादनम्	-	साढ़े बारह बजे	half past twelve
साम्प्रतम्	-	अभी	now

1. उच्चारणं कुरुत-

विंशतिः	त्रिंशत्	चत्वारिंशत्
द्वाविंशतिः	द्वात्रिंशत्	द्विचत्वारिंशत्
चतुर्विंशतिः	त्रयस्त्रिंशत्	त्रयश्चत्वारिंशत्
पञ्चविंशतिः	चतुस्त्रिंशत्	चतुश्चत्वारिंशत्
अष्टाविंशतिः	अष्टात्रिंशत्	सप्तचत्वारिंशत्
नवविंशतिः	नवत्रिंशत्	पञ्चाशत्

2. अधोलिखितानां प्रश्नानामुत्तराणि लिखत-

- (क) कस्य भवने सर्वविधानि सुखसाधनानि आसन्?
- (ख) कस्य गृहे कोऽपि भृत्यः नास्ति?
- (ग) श्रीकण्ठस्य आतिथ्यम् के अकुर्वन्?
- (घ) सर्वदा कुत्र सुखम्?
- (ङ) श्रीकण्ठः कृष्णमूर्तेः गृहं कदा अगच्छत्?
- (च) कृष्णमूर्तेः कति कर्मकराः सन्ति?

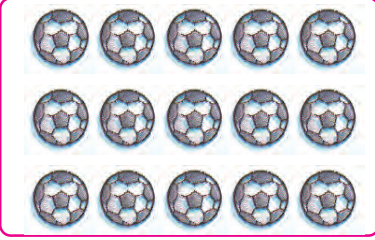
3. चित्राणि गणयित्वा तदधः संख्यावाचकशब्दं लिखत-

.....

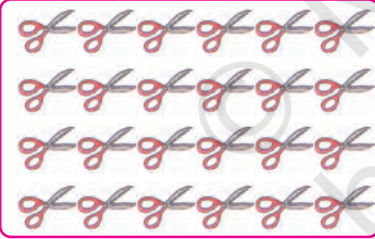
.....

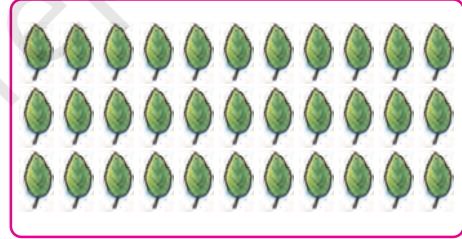
.....

.....

.....

.....

4. मञ्जूषातः अङ्कानां कृते पदानि चिनुत-

चत्वारिंशत् सप्तविंशतिः एकत्रिंशत् पञ्चाशत् अष्टाविंशतिः त्रिंशत् चतुर्विंशतिः

28

27

30

31

रुचिरा - द्वितीयो भागः

24

40

50

5. चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषातः पदानि च प्रयुज्य वाक्यानि रचयत-

कृषकाः	कृषकौ	एते	धान्यम्	एषः	कृषकः
एतौ	क्षेत्रम्	कर्षति	कुरुतः	खननकार्यम्	रोपयन्ति

.....

.....

.....

6. अधोलिखितान् समयवाचकान् अङ्कान् पदेषु लिखत-

यथा-	10.30	सार्धद्वादशवादनम्	5.00
	7.00	3.30
	2.30	9.00
	11.00	12.30
	4.30	8.00
	1.30	7.30

7. मञ्जूषातः पदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

षड् त्रिंशत् एकत्रिंशत् द्वौ द्वादश अष्टाविंशतिः

- (क) ऋतवः भवन्ति।
 (ख) मासाः भवन्ति।
 (ग) एकस्मिन् मासे अथवा दिवसाः भवन्ति।
 (घ) फरवरी-मासे सामान्यतः दिनानि भवन्ति।
 (ङ) मम शरीरे हस्तौ स्तः।

ध्यातव्यम्

भारतीयवर्षानुसारं मासानां ऋतूनां च नामानि-

1. चैत्रः	}	1. वसन्तः	7. आश्विनः	}	4. शरद्
2. वैशाखः		8. कार्तिकः	8. कार्तिकः		4. शरद्
3. ज्येष्ठः	}	2. ग्रीष्मः	9. मार्गशीर्षः	}	5. हेमन्तः
4. आषाढः		10. पौषः	10. पौषः		5. हेमन्तः
5. श्रावणः	}	3. वर्षा	11. माघः	}	6. शिशिरः
6. भाद्रपदः		12. फाल्गुनः	12. फाल्गुनः		6. शिशिरः

